

23 Μαρτίου 2017

Η εξάπλωση των Ελλήνων λογίων στη Δύση κατά τον 15ο αι. (Σοφία Καυκοπούλου, υπ. δρ Θεολογίας-Μουσικός)

/ [Πεμπτούσια](#)

Ο Γεώργιος Σφραντζής στο Χρονικό του, εξ αρχής δηλώνει πως θα ήταν καλό για εκείνον να μην είχε γεννηθεί ή να είχε πεθάνει στην παιδική ηλικία[12]. Με αυτόν τον τρόπο, γίνεται πασιφανής ο πόνος του για τα γεγονότα της ζωής του -ο οποίος διαπνέει και ολόκληρο το έργο του-, και βέβαια εξιστορούνται γεγονότα που ήσαν συνυφασμένα με την τύχη τού Κράτους και αντικατοπτρίζουν με αμεσότητα την επικρατούσα αντίληψη των ανθρώπων της εποχής, στο θέρετρο των συγκρούσεων που διαδέχονται η μία την άλλη και κορυφώνονται σταθερά στο πρώτο μισό τού 15ου αι.

Ο ιστοριογράφος Δούκας, περιγράφει την βυζαντινή κοινωνία προ τού τέλους, με μελανά χρώματα, εξ αιτίας των ηθών που χαλαρώνουν και ωθούν τούς ανθρώπους σε αμαρτίες ανεπίτρεπτες· διαμάχες μεταξύ συγγενών αυτοκρατόρων, ασέβεια και παρακοή στον Θείο νόμο, πράξεις που προκαλούν την οργή τού Θεού[13].

Η δυναστεία των Παλαιολόγων, δεν έδωσε τυχαία το όνομά της στην περίοδο πολιτιστικής ακμής των τελευταίων αιώνων τού Βυζαντίου, την Παλαιολόγεια Αναγέννηση. Πολλοί από τούς αυτοκράτορες, είχαν ανάλογα ενδιαφέροντα, όπως ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος (1395-1425), ο οποίος έγραψε πραγματείες, ομιλίες και επιστολές και υπήρξε θεολογικά και φιλολογικά κατηρτισμένος.

Ο 15ος αι., ο κατ' εξοχήν αιώνας τής Αναγέννησης, έδωσε έργα που βασίστηκαν απολύτως στον ελληνικό και ρωμαϊκό πολιτισμό, στην πνευματική κίνηση του ουμανισμού. Το μεσαιωνικό θεολογικό - σχολαστικό πνεύμα, παραγκωνήθηκε και η ανάπτυξη τής φιλοσοφίας και τής εν γένει παιδείας, μέσω τής ίδρυσης και λειτουργίας πολλών Πανεπιστημίων, άγγιξε τα υψηλότερα επίπεδα.

Πολλοί Έλληνες λόγιοι είχαν αποδημήσει στην Δύση και συγκεκριμένα στην Ιταλία, πριν την οριστική Άλωση τής χριστιανικής Ανατολής. Αυτοί δίδασκαν στα εκεί Πανεπιστήμια, ενώ έπαιξαν καθοριστικό ρόλο και στα γεγονότα γύρω από την Ένωση των Εκκλησιών, στην Σύνοδο Φερράρας - Φλωρεντίας, στα 1438-1439[14]. Στα παρεμφερή αυτά γεγονότα τής Συνόδου, μπορούμε να συμπεριλάβουμε την ώθηση που έδωσε αυτή, στους Ιταλούς λογίους, να ασχοληθούν με τούς Έλληνες κλασσικούς και να μεταφράσουν έργα τους[15]. Ας μην λησμονούμε, πως η ελληνική γλώσσα συνέχιζε να χρησιμοποιείται νότια τής Ρώμης και σε πολλά τμήματα τής Σικελίας, ιδιαιτέρως στην βορειοανατολική πλευρά -η οποία προέβαλε την πιο μακρά αντίσταση στην αραβική κυριαρχία- για πολλούς αιώνες[16]. Ακόμη και σήμερα άλλως τε, κάποιες κοινότητες σε Απουλία και Καλαβρία διατηρούν ένα περίεργο μείγμα των ελληνικών που έφεραν οι άποικοι από την Αρχαία Ελλάδα και των ιταλικών[17].

Λόγιοι όπως ο Ιωάννης Αργυρόπουλος[18], ο Μανουήλ Χρυσολωράς[19], ο Γεώργιος Τραπεζούντιος, Ο Βησσαρίων, επίσκοπος Νικαίας και έπειτα καρδινάλιος τής Καθολικής Εκκλησίας, ο Θεόδωρος Γαζής, ο Πλήθων, ο Δημήτριος Χαλκοκονδύλης και πολλοί άλλοι μείζονος ή ήσσονος σημασίας, έχοντας αποκτήσει την παιδεία που εδίδετο πλούσια στις βαθμίδες εκπαίδευσης τού Βυζαντίου, προσέφεραν τα φώτα τής γνώσεως στην Δύση. Η εγκύκλιος παιδεία στο Βυζάντιο, περιελάμβανε μαθήματα γραμματικής, ρητορικής, ηθικής, ιστορίας, μαθηματικών, φυσικής, μεταφυσικής, μουσικής, ποίησης, αστρονομίας, φιλοσοφίας, θεολογίας.

Εκτός από την παιδεία, την εκπαίδευση και τα μνημεία τού λόγου, το πνεύμα τού ουμανισμού, επηρέασε κάθε μορφή τέχνης. Οι εικαστικές τέχνες άνθισαν με τα αναγεννησιακά πρότυπα που όλοι θαυμάζουμε ακόμη, μετά το πέρας τόσων αιώνων και ξαναζωντάνευαν μύθους, σκηνές από έργα τής κλασσικής αρχαιότητας. Όλοι οι πλούσιοι, αλλά και η επίσημη Εκκλησία, διαγκωνίζονταν προς άγραν εξόχων καλλιτεχνών, για τη δημιουργία έργων τέχνης που στόλιζαν τοίχους, οροφές, αλλά και την εξ ολοκλήρου ανοικοδόμηση κτηρίων με τα παραπάνω πρότυπα.

Η ιταλική Αναγέννηση, εμπνεόμενη από την αρχαιότητα, προχώρησε πέρα από τη μεσαιωνική θρησκευτικότητα, στο πεδίο των ανθρωπιστικών σπουδών και τού μυθολογικού και νατουραλιστικού στοιχείου. Οικοδομήθηκε επάνω στην επανεκτίμηση τής ελληνικής φιλοσοφίας και των έργων της, φορείς τής οποίας ήσαν, ως απόγονοι και κληρονόμοι, οι Βυζαντινοί λόγιοι. Η Παλαιολόγεια Αναγέννηση, που ήδη συντελείτο στο Βυζάντιο, μετέφερε στην Δύση την επαναξιολόγηση τού αρχαίου κόσμου, μετέφερε, για να είμαστε πιο ακριβείς, το μικρόβιο τής ενασχόλησης με τα αρχαία έργα, σε έναν άλλο τόπο, που κι εκείνος είχε γίνει ένα θέατρο ζυμώσεων.

(συνεχίζεται)

[12] Σφραντζής, Χρονικό, σ. 47.

[13] Δούκας, Βυζαντινοτουρκική Ιστορία, σ. 133, 155, 285, 391, 421, 431, 459, 489, 495, 497, 517, 521, 533, 545, 547-549, 553-555, 565, 575-585.

[14] Geanakopoulos, Constantinople and the West, σ. 13.

[15] Wilson, Από το Βυζάντιο στην Αναγέννηση, σ. 85-94.

[16] Wilson, Οι λόγιοι, σ. 269.

[17] Όπ. π., σ. 269. Βλ. Μεργιάνου Α. , Ταξιδεύοντας στα ελληνόφωνα χωριά τής Κάτω Ιταλίας, Αθήνα, χ.χ.

[18] Wilson, Από το Βυζάντιο στην Αναγέννηση, σ. 158-165.

[19] Όπ. π., σ. 26-34.